

Юрій Ліннік¹

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР УКРАЇНИ - ПЕРСПЕКТИВА ВСТУПУ ДО ЄС

***Анотація.** У статті досліджено історію взаємин між Україною та Європейським Союзом під час каденції президентів України: Л. Кравчука, Л. Кучми, В. Ющенка, В. Януковича та В. Зеленського. Автор робить спробу проаналізувати кроки, які були зроблені нашою країною в процесі інтеграції до європейської організації. Дослідження насичене прикладами країн, які в минулому були кандидатами до ЄС, а сьогодні є повноцінними членами.*

***Ключові слова:** Україна, Європейський Союз, інтеграція, зовнішня політика, реформи.*

EUROPEAN VECTOR OF UKRAINE - PROSPECTS OF EU ACCESSION

***Summary.** The history of relations between Ukraine and the European Union during the term of office of the Presidents of Ukraine: L. Kravchuk, L. Kuchma, V. Yushchenko, V. Yanukovich and V. Zelenskyi are researched in the article of Linnik Yu. V. The author makes an attempt to analyze the steps taken by our country in the process of integration into the European organization. The study is full of examples of countries that were candidates for the EU in the past and are now full members.*

***Key words:** Ukraine, European Union, integration, foreign policy, reforms.*

Вступ. Після отримання незалежності Україна проголосила європейський вектор, а євроінтеграцію як пріоритетний напрям зовнішньої політики країни. Вже у Постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 р. «Про основні напрями внутрішньої та зовнішньої політики України» затверджувалися пріоритет європейського вектора та прагнення домагатися вступу до Європейського Союзу². На жаль,

---

¹ **Ліннік Юрій**, кандидат філософських наук, доцент кафедри суспільно – гуманітарних дисциплін КЗВО «Рівненська медична академія»; future.of.ukraine87@gmail.com

² Сидоренко С. Кандидатский максимум: как Еврокомиссия будет подталкивать Украину к членству в ЕС 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2022/03/19/7136258/>.

зовнішня політика Л. Кравчука – першого українського Президента вирізнялася декларативністю та крайньою розмитістю формувань. Діяльність другого президента суттєво не відрізнялася, вона характеризувалася багатовекторністю, правда, серед європейських лідерів Л. Кучма сприймався як молодий та енергійний політик, «політик-виробничник», хоча він, як і його попередник, був представником старої комуністичної номенклатури.

Протягом тривалого часу правовою основою відносин між Україною та Європейським Союзом була Угода про партнерство та співробітництво від 1994 року, що набула чинності у 1998 році та діяла до 2008 року. Ця угода започаткувала співпрацю з широкого кола політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань³. Єврокомісія подала на розгляд Європарламенту План дій щодо України, метою якого стали розвиток партнерських відносин, продовження демократичних перетворень у країні, а саме: підтримка економічних реформ, розширення регіонального співробітництва, поглиблення договірних відносин та реформування енергетичного сектору. План дій передбачав збільшення кількості політичних контактів усіх рівнів, включаючи проведення багатосторонніх зустрічей; розширення політичного діалогу з питань безпеки та вироблення спільних з Україною орієнтирів у сфері міжнародних відносин на основі спільних інтересів; поглиблення контактів із Західноєвропейським союзом та взаємодія в рамках ОБСЄ для поступової інтеграції України до європейської системи безпеки.

Схвалення Європарламенту цей документ отримав лише навесні 1998 року, після набуття чинності Угоди про партнерство та співробітництво між ЄС та Україною. План дій щодо України 1996 року констатував включення України до сфери інтересів європейської зовнішньої політики як самостійного суб'єкта. Намічаючи для України шляхи реформування для наближення до європейських стандартів, документ, однак, не передбачав ні терміни, ні форми, ні навіть можливість вступу України до Європейського Союзу.

У 2002 році Президент України Кучма окреслив мету підписання угоди про асоціацію України з ЄС і таким чином формально розпочав

---

³ Чому Україні потрібен ЄС, а ЄС зараз потрібна Україна. 2022. URL: <https://ukrainer.net/es-ukrayna/>.

процес євроінтеграції. У 2004 році Європейська комісія ухвалила план дій ЄС – Україна щодо поглиблення співпраці, зокрема, в таких сферах, як енергетика, транспорт, довкілля, полегшення візового режиму тощо.

З приходом до влади Віктора Ющенка на початку 2005 року євроінтеграційні процеси були позначені як пріоритети зовнішньої політики України на найближчі роки, проте процес зрушив з місця лише у 2007 році, коли постало питання про укладання ширшої угоди між Україною та ЄС.

З 2007 року Єврокомісія розпочала переговори з Україною щодо нової базової угоди – «Про асоціацію України та Європейського Союзу». У 2008 році розпочалися переговори щодо підготовки угоди про поглиблену та всебічну зону вільної торгівлі (DCFTA) як частини Угоди про асоціацію.

У липні 2012 року Україна та ЄС домовилися про внесення доповнень до угоди про спрощення візового режиму. У березні–квітні 2013 року Верховна Рада України та Європарламент ратифікували ці домовленості.

У листопаді 2013 року відбулася подія, яка змінила хід історію нашої держави. 29 листопада у Вільнюсі мала бути підписана угода між Україною та ЄС, де надано статус асоційованого члена. Правда, це ще не вступ, але з'явилася перспектива. Президент України В. Янукович відмовився її підписувати під приводом мінімізування економічних ризиків та погіршення торговельно-економічних відносин з РФ. Це стало причиною масових протестів, які увійшли в історію як Революція Гідності, а для ЄС «дзвіночком» для згортання процесів інтеграції України до ЄС⁴.

Зрештою, В. Янукович втік з країни, пройшли демократичні вибори, влада змінилася, декларувавши прозахідний курс України. Тим часом РФ окупувала Крим та частину Донбасу. Згодом, в 2017 році, Україна отримала можливість подорожувати країнами Європи без візи, пізніше – авіаційний безвіз, а у березні 2022 року приєдналася до енергосистеми Європи ENTSO-E (продавати та купляти електроенергію).

---

⁴ Заха Д., Люкке М. Трудовая миграция из Украины в ЕС может замедлиться, однако, скорее всего, будет продолжаться. *Немецкая консультативная группа*. 2020. № 5.

У лютому 2021 року Європарламент схвалив доповідь про виконання Україною своїх зобов'язань перед ЄС, автори якої наголосили на «значному прогресі у виконанні зобов'язань у рамках Угоди про асоціацію та інтеграцію з ЄС», але констатували відсутність суттєвого прогресу у реформуванні цілої низки галузей. Реформи, за їхніми словами, «гальмуються внутрішньою інституційною нестабільністю та протиріччями», «відсутністю чітких орієнтирів», обмеженістю ресурсів, зовнішніми факторами, а також «відсутністю політичної рішучості прийняти та забезпечити повну незалежність судових та економічних інститутів». У доповіді було заявлено, що в Україні все ще «дуже поширена» корупція (згідно з індексом сприйняття корупції Transparency International, у 2020 році Україна посіла 117-е місце зі 180)⁵. Автори доповіді висловили «особливе занепокоєння» прийнятим у жовтні 2020 року Конституційним Судом рішенням про скасування низки статей Кримінального кодексу щодо боротьби з корупцією. Було наголошено також на проблемах у сфері гендерної рівності та проблемах зі свободою преси. Автори доповіді закликали «послабити жорстку хватку олігархів над ЗМІ, заохотити редакційну незалежність та боротися з безкарністю за злочини, пов'язані з насильством проти журналістів». На думку авторів, слабкий прогрес у здійсненні реформ частково виправдовується тим, що Україна змушена проводити їх в умовах «цільових кампаній дезінформації, кібератак та інших гібридних загроз», спричинених «російською військовою агресією», «частковою окупацією Донбасу» та «анексією Криму».

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації (РФ) в Україну вранці 24 лютого 2022 року стало пусковим механізмом інтеграції нашої країни до Європейського Союзу (ЄС). З 1991 року до часу анексії Криму та частини Донецької та Луганської областей Україна зберігала свій нейтральний статус, до речі, який був закріплений в Основному Законі нашої держави – Конституції.

Тепер безпосередньо розглянемо механізм вступу до ЄС, який відбувається в декілька етапів:

---

⁵ Портников В. Украина – Европейский Союз: трудное партнерство. *Радіо Свобода*. 2020. № 7.

- 1) підписання угоди про асоціацію;
- 2) включення в офіційну програму розширення ЄС;
- 3) подача заявки на вступ;
- 4) отримання статусу кандидата в члени ЄС;
- 5) вступ у ЄС⁶.

Україна перебуває зараз на третьому етапі. Президентка Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн передала опитувальник, половину з якого вже заповнено і відправлено. А в червні 2022 року Україна очікує отримання статусу кандидата в члени ЄС. Правда, дорога ще довга. Наприклад, Болгарія, подавши заявку про вступ в 1994 року, стала членом ЄС аж у 2007.

Традиційно в Україні не було багато противників європейської інтеграції, а з початком війни на Донбасі і вторгнення російських військ на територію нашої країни зовсім немає. З одного боку, вступ України до ЄС відкрив двері до фінансової допомоги в процесі розбудови нашої країни, на наш погляд, було б доцільно, якби певна держава взяла ініціативу щодо розбудови міста, області чи цілого регіону. З іншого боку, ЄС потребує модернізації, певних точкових змін, аж до змін центрів прийняття рішень та поважного ставлення до цілей та цінностей організації (наприклад, якщо одна країна явно не дотримується санкцій і підігрує іншій країні, вона повинна бути виключена з ЄС). Існування ЄС повинно базуватися на спільних цінностях (демократії, верховенства права).

Швидше за все, зважаючи, що в Україні триває війна, вступ до ЄС не буде дуже довгим, його швидкість – політично вмотивована. Але впровадження реформ є необхідним кроком, щоб відповідати критеріям ЄС. Офіційно їх назва “*acquis communautaire*” (“надбання спільноти”). Ця система створювалася більше 50 років та містить понад 14000 різних видів правових актів і майже 9000 рішень Суду ЄС. Вони є обов’язковими в усіх країнах – членах ЄС. Таким чином, країни-кандидати на членство в ЄС повинні прийняти всі ці закони (реформи),

---

⁶ Сидоренко С. Кандидатский максимум: как Еврокомиссия будет подталкивать Украину к членству в ЕС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2022/03/19/7136258/>.

а весь процес суворо лінійний – кожний наступний розділ (усього 35!) обговорюється лише після того, як попередній остаточно закритий з позитивною оцінкою. Ось ці всі форми, які Україні потрібно буде впровадити (за попередні 8 років велику частину вже здійснили, але багато чого потрібно перевіряти). Наприклад, лише в 2021 році Верховною Радою України було здійснено перевірку більше 10000 різних законів та підзаконних актів, які прийняті починаючи з 1991 року, на відповідність Конституції України та актуальності до сьогоденних реалій. Розділи охоплюють усі сфери життя суспільства, починаючи з економічної, соціальної та закінчуючи зовнішньою політикою, співпрацею між країнами⁷.

Перепоною може стати небажання деяких країн бачити Україну повноправним членом ЄС, наприклад, Угорщина, яка весь час декларує проросійську політику, ФРН (правда, після того, як крісло під Канцлером О. Шольцом «захиталося», риторика стала більш прозахідною, демократичною). На словах здавалося, що всі країни хочуть бачити нашу країну у своїй європейській сім'ї, але як доходить до справи, то вже вони вагаються.

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну змінило риторику Заходу, тому вступ нашої країни до ЄС буде мати політичні причини і відбуватиметься швидко. Країни ЄС розглядають скасування всіх митних зборів щодо українських товарів з метою підтримки економіки, до речі, це зробила вже Великобританія. Таким чином, на міжнародному ринку наша продукція стала конкурентоздатнішою. Також розглядається відміна роумінгу у всіх країнах ЄС для українських абонентів. Ці всі шляхи ще більше зблизили Україну з ЄС.

Україна завжди сприймалася як буферна держава між європейським заходом та Росією, а тепер, у час активних бойових дій, настав час це все змінити.

28 лютого 2022 року Президент В. Зеленський направив заяву про вступ до ЄС. Визнання європейських прагнень нашої держави відбулося у Версалі в березні 2022 року під час неформального саміту. Згодом Єврокомісія має надати свій висновок щодо цієї заявки, згідно

---

⁷ Гомонай В.В. Конституційно-правове забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору : дис. докт. юр. наук : 12.00.02. Ужгород, 2020.

зі всіма положеннями Договорів ЄС. Чому саме подія у Версалі для нас є важливою? Незважаючи, на те, що там не було згадано про статус кандидата, але Україні не відмовлено. Ми не повинні забувати, що процес інтеграції до ЄС довгий та тернистий, навіть у наших обставинах може тривати до 2 років⁸.

Багато питань виникає щодо процедури вступу до ЄС; чи можна це зробити за пришивдшеною процедурою. Вся складність полягає у тому, що її не існує. Кожна країна має свої терміни вступу, які формуються стосовно відповідності критеріїв. Деякі високопосадовці висловлювали думки, що пришивдшену процедуру вже застосовували, наприклад країни Західних Балкан. Правда, на практиці все набагато складніше.

Після готового висновку Єврокомісії Рада ЄС буде вирішувати: надавати чи ні статус кандидата, для цього потрібна підтримка всіх країн – членів ЄС. Сподіваємося, що всі проголосують одногосно «так».

Ми вже говорили, що йдеться про перенесення всього права ЄС у законодавство країни, а це копітка праця. Це майже 90000 законодавчих актів. Обійти цю норму неможливо, бо право ЄС діє у всіх країнах-членах. Незважаючи на постійну імплементацію норм ЄС, цей процес далекий від завершення. Звісно, в майбутньому, ми переконані, всі законодавчі норми ЄС будуть перенесені.

Загалом, для практичного вступу в ЄС Україна повинна відповідати Копенгагенським критеріям, яких є всього три:

- наявність стабільних державних інституцій, які гарантують демократію, верховенство права людини та захист меншин;
- дієва ринкова економіка;
- здатність ефективно виконувати обов'язки члена ЄС (політичного, економічного та монетарного союзів).

Повноцінне виконання цих критеріїв є умовою для членства. Частково Україна виконала ці критерії, але ще є багато роботи.

Ми вже писали, що зі вступом до ЄС Україні буде наданий певний фінансовий ресурс, який допоможе відбудувати країну, зруйновані будинки війною. Ця ініціатива буде фінансуватися з бюджету фонду

---

⁸ Заха Д., Люкке М. Трудовая миграция из Украины в ЕС может замедлиться, однако, скорее всего, будет продолжаться. *Немецкая консультативная группа*. 2020. № 5.

допомоги країнам – кандидатам до вступу до Європейського Союзу (Instrument for Pre-accession Assistance). Він становить 14162 мільярди євро. Зараз ці гроші розподіляються між 7 країнами-кандидатами ЄС: Албанією, Боснією і Герцеговиною, Косово, Чорногорією, Північною Македонією, Сербією та Туреччиною⁹. Після того, як наша країна отримає статус членства ЄС, вона матиме доступ до цих грошей, але на практиці, після закінчення війни. Ці кошти мають цільовий аспект, їх не можна витратити на військові потреби, а на боротьбу з корупцією, економіку, транспорт, екологію та забезпечення енергією тощо. У нашому випадку післявоєнну відбудову України.

Не всі країни-члени ЄС з однаковою щирістю сприймають нашу державу. Ще донедавна декілька з них були прихильниками РФ або займали нейтральну позицію. Вплинути на їхній світогляд зміг лише їхній виборець. У Європі сталася парадоксальна ситуація, коли пересічний громадянин, звичайна людина змогла донести до високопосадовців вимогу допомагати Україні. З цією метою Президент України В. Зеленський виступав не лише перед парламентами інших країн, а й їхнього народу. До них донести інформацію набагато швидше та простіше. Якщо Україна отримає статус країни-кандидата у червні, це стане сигналом для всіх. Те, що здавалося неможливим до 24 лютого, стало предметом обговорення та повністю реальною, хоч і віддаленою перспективою.

Перспектива членства окреслює подальший шлях України і мотивує подальші реформи. Досвід нашої країни не є відмінним від інших членів-кандидатів.

Після подання країною заявки на вступ, термін її розгляду Радою ЄС чітко не визначений і може зайняти від кількох днів до кількох місяців. Наприклад, Чорногорія подала заявку на членство у грудні 2008 року, а Рада ЄС звернулася до Комісії із запитом про висновок лише у квітні 2009-го. У випадку Сербії цей процес тривав майже рік (грудень 2009 – жовтень 2010). На цьому тлі заявка України на членство в ЄС була розглянута Радою із блискавичною швидкістю – лише за сім днів. Єврокомісія також обіцяє якнайшвидше надати висновок щодо готовності України до членства. Сприяння європейців у проходженні

---

⁹ Портников В. Украина – Европейский Союз: трудное партнерство. *Радіо Свобода*. 2020. № 7.

Україною бюрократичних процедур дозволить нам виграти місяці, якщо не роки. Європейський шлях Україна починає не з чистого аркуша. Євроінтеграційні реформи (які є передумовою для набуття членства) розпочалися вже з 2014 року, коли українці вибороли на Євромайдані підписання Угоди про асоціацію¹⁰.

За ці роки було прийнято десятки важливих законів, що імплементували норми права ЄС до вітчизняного законодавства, розроблено підзаконні акти, а також здійснено реформи відповідних секторів суспільного життя. Зрештою, Україна налаштувала євроінтеграційну «інфраструктуру» на рівні міністерств: у кожному міністерстві створено посади заступника міністра з питань європейської інтеграції. Є посада віцепрем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, нині її обіймає О. Стефанішина.

Велика частина європейського законодавства вже імплементована в Україні. І оскільки імплементация законодавства потребує найбільше часу у разі просування до ЄС, то саме в цьому є основна перевага України. Український центр європейської політики здійснює щорічну оцінку прогресу України в напрямі виконання Угоди про асоціацію. Станом на середину 2021 року загальний прогрес виконання Угоди становив 49%. Причому в деяких секторах реформування наближалось до завершення¹¹.

Водночас у певних секторах Україна стикнулася з відсутністю достатньої мотивації для впровадження євроінтеграційних реформ. Наприклад, ухвалення нового Трудового кодексу, який би узгоджувався з *acquis* ЄС, історично не мало підтримки в українському соціумі, оскільки він обмежував би права найманих працівників порівняно з наявними. І хоча переваги для працівників, гарантовані чинним українським законодавством, часто не дотримуються на практиці, непопулярність усе одно залишається перешкодою для його прийняття. Або ж як у випадку імплементации Митного кодексу Союзу реформи

---

¹⁰ Сидоренко С. Кандидатский максимум: как Еврокомиссия будет подталкивать Украину к членству в ЕС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2022/03/19/7136258/>.

¹¹ Заха Д., Люкке М. Трудовая миграция из Украины в ЕС может замедлиться, однако, скорее всего, будет продолжаться. *Немецкая консультативная группа*. 2020. № 5.

є настільки комплексними та складними, що вимагають повної зміни законодавства, а також десятків підзаконних актів. І що принципово важливо – повної зміни філософії роботи у цих напрямках.

І тут наявність статусу кандидата на вступ і чітка європерспектива дозволили б зрушити ці завдання з мертвої точки. Угода про асоціацію між Україною та ЄС охоплює не всі частини європейського законодавства та не у повному обсязі, а тому після початку переговорів щодо приєднання до ЄС обсяг зобов'язань України зросте.

Відповідно, виконання цих зобов'язань потребуватиме більше часу та зусиль, аніж імплементація Угоди про асоціацію.

У зв'язку з цим після початку переговорного процесу щодо вступу до ЄС потрібно буде суттєво посилити інституційну структуру, залучивши потужну команду експертів і юристів до євроінтеграційної урядової команди.

Таким чином, попередній досвід України та політична воля європейських країн дозволять виграти кілька років у просуванні до ЄС. Однак швидкість просування все ж залежатиме від темпів реалізації необхідних євроінтеграційних реформ.

Список літератури

- Гомонай В.В. Конституційно-правове забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору : дис. докт. юр. наук : 12.00.02. Ужгород, 2020.
- Заха Д., Люкке М. Трудовая миграция из Украины в ЕС может замедлиться, однако, скорее всего, будет продолжаться. *Немецкая консультативная группа*. 2020. № 5.
- Кривогуз М. Украинские трудовые мигранты: стимул или тормоз для экономики? *Россия и новые государства Евразии*. 2019. № 3.
- Портников В. Украина – Европейский союз: трудное партнерство. *Радіо Свобода*. 2020. № 7.
- Почему Украине нужен ЕС, а ЕС сейчас нужна Украина. 2022. URL: <https://ukrainer.net/es-ukraina/>.
- Сидоренко С. Кандидатский максимум: как Еврокомиссия будет подталкивать Украину к членству в ЕС. URL: <https://www.euointegration.com.ua/rus/articles/2022/03/19/7136258/>.